

NARODOWY SPIS POWSZECHNY LUDNOŚCI I MIESZKAŃ

UWAGI OGÓLNE

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 został wprowadzony ustawą o spisie z dnia 2 grudnia 1999 r. (Dz. U. z 2000r. Nr 1, poz. 1 i Nr 93, poz. 1026). Spis ludności i mieszkań był przeprowadzany w dniach od 21 maja do 8 czerwca 2002 roku razem z Powszechnym Spisem Rolnym.

Spis ludności 2002 obejmował osoby stale zamieszkałe na obszarze Polski, bez względu na fakt, czy osoby te przebywały w kraju w czasie spisu, czy były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w mieszkaniach i w innych zamieszkałych pomieszczeniach prowizorycznych oraz obiektach zbiorowego zamieszkania.

Doświadczenia polskie

Znaczenie spisów ludności i mieszkań jest różne w poszczególnych krajach, w zależności od sprawności funkcjonowania systemów ewidencyjnych i rejestrów oraz od stopnia powiązania systemu badań statystycznych z administracyjnymi źródłami danych.

W naszym kraju znaczenie spisu ludności jest nadal bardzo duże. W ostatnim stuleciu Polska przeprowadziła siedem spisów powszechnych ludności i mieszkań (1921, 1931, 1950, 1960, 1970, 1978 i 1988), jeden spis sumaryczny w 1946 r. oraz trzy spisy reprezentacyjne – (mikrospisy) – w latach: 1974, 1984 i 1995.

Dla Polski spis ludności i mieszkań 2002 jest badaniem szczególnym, ponieważ jest pierwszym pełnym spisem po głębokich przeobrażeniach społeczno – gospodarczych i ustrojowych, jakie miały miejsce w latach dziewięćdziesiątych. Przeobrażenia te spowodowały zmiany w dotychczasowych procesach demograficznych oraz głębokie przemiany struktury społeczno – zawodowej ludności oraz pojawienie się nowych zjawisk, nieznanych wcześniej na taką skalę, takich jak: bezrobocie, bezdomność, imigracja cudzoziemców do Polski oraz nasilenie się krótkookresowych migracji zagranicznych Polaków, nowe formy własności mieszkań.

Podstawowe cele spisu ludności i mieszkań 2002:

1. Dostarczenie informacji o stanie i strukturze ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz informacji o mieszkaniach i warunkach mieszkaniowych – na najniższym poziomie podziału terytorialnego kraju;
2. Możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w czasie w podstawowych strukturach demograficzno–społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
3. Dostarczenie informacji niezbędnych do międzynarodowych porównań – poprzez uwzględnienie w opracowaniach standardów i zaleceń organizacji międzynarodowych.

Zakres tematyczny spisu ludności i mieszkań w 2002r.:

1. Geograficzna charakterystyka ludności: miejsce zamieszkania oraz przebywania, migracje ludności (wewnętrzne i zagraniczne);
2. Demograficzna charakterystyka osób: płeć, wiek, stan cywilny (formalnoprawny i faktyczny);
3. Charakterystyka demograficzna gospodarstw domowych i rodzin: pozycję osób w gospodarstwie domowym i rodzinie, wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny;
4. Charakterystyka społeczna osób: poziom wykształcenia oraz uczęszczanie do szkoły, kraj urodzenia, obywatelstwo, deklarowaną narodowość i język używany w rozmowach w domu;
5. Niepełnosprawność prawną i biologiczną;
6. Aktywność ekonomiczną ludności: pracujący, bezrobotni, bierni zawodowo, pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych, zawod; rodzaj działalności zakładu pracy;
7. Główne i dodatkowe źródła utrzymania osób oraz pobieranie świadczeń społecznych;
8. Źródła utrzymania gospodarstwa domowego; samodzielność gospodarowania oraz zamieszkiwania;
9. Gospodarstwa zbiorowe i rodziny w tych gospodarstwach;
10. Mieszkania zamieszkane i niezamieszkane: stan zasobów mieszkaniowych;
11. Wielkość mieszkań i ich wyposażenie;
12. Samodzielność zamieszkiwania;
13. Charakterystyka budynków.

Tematyka ludnościowa została wzbogacona dzięki przeprowadzeniu dwóch badań towarzyszących spisowi, a mianowicie badania: dzietności oraz długookresowych migracji ludności, jakie miały miejsce w latach 1989–2002.

Badanie dzietności kobiet

Badania dzietności kobiet (reprezentacyjne) są już tradycją w polskich spisach ludności. Po raz pierwszy takie badanie przeprowadzono przy spisie ludności w 1970r. Badanie przeprowadzone w 2002r. było badaniem szczególnie ważnym z następujących powodów:

- 1) w latach dziewięćdziesiątych wystąpiła w naszym kraju głęboka depresja demograficzna, nie mająca precedensu w historii powojennej Polski,
- 2) począwszy od 1989 r. reprodukcja ludności w naszym kraju nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń; aktualne prognozy ludności nie wskazują na zmianę procesu zmniejszającej się dzietności w perspektywie najbliższych 20 lat,
- 3) począwszy od 1999r. ludność Polski zmniejsza się.

W całym kraju badanie ankietowe zostało przeprowadzone na próbie prawie 350 tys. kobiet, będących w wieku powyżej 16 lat (bez względu na ich stan cywilny). Ankietowe badania dzietności są z założenia

dobrowolne i taki charakter miało badanie przeprowadzone przy spisie ludności w roku 2002. Wyniki tego badania są nadal w trakcie opracowywania, dlatego nie mogły zostać zaprezentowane w tym raporcie.

Badanie długookresowych migracji ludności w latach 1989 - 2002

Badaniem zostało objętych w kraju prawie 4 mln osób, które zmieniały w latach 1989 – 2002 miejsce zamieszkania na pobyt stały lub na czas dłuższy niż 12 miesięcy. Badanie to obejmuje migracje wewnętrzne ludności oraz migracje zagraniczne. Wyniki badania migracji długookresowych nadal są w trakcie opracowania.

Uzyskane w spisie informacje o migracjach pozwolą określić faktyczne rozmiary przemieszczeń, ich zasięg przestrzenny i główne kierunki mobilności ludności w latach 90-tych. Ustalenie rozmiarów takiej kategorii migracji i liczby migrantów w bieżących badaniach jest niezwykle trudne z uwagi na stosunkowo skromny zakres dostępnych informacji.

Należy dodać, że lata dziewięćdziesiąte charakteryzują się zahamowaniem przemieszczeń terytorialnych ludności ze wsi do miast, wzrostem przepływów ludności z obszarów miejskich na wieś (głównie dotyczy to ludności dwuzawodowej) oraz ograniczeniem migracji międzywojewódzkich. Projektowane badanie pozwoli na bardziej dokładny opis zjawiska migracji długookresowych, m.in. poprzez wskazanie przyczyn mobilności przestrzennej oraz potencjalnych zachowań osób i ich rodzin w nowych warunkach społeczno - ekonomicznego rozwoju kraju.

Lata dziewięćdziesiąte to okres przemian społeczno-ekonomicznych nie tylko w Polsce, ale także w wielu krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Lata te charakteryzowały się daleko idącą integracją międzynarodową, która znalazła swoje odbicie m.in. w procesie dostosowywania krajowych systemów statystycznych, w tym wyników spisów, do wymogów międzynarodowych. Biuro Statystyczne ONZ, Europejska Komisja Gospodarcza oraz Unia Europejska wspólnie przygotowały propozycje tematów rekomendowanych do uwzględnienia w spisach powszechnych ok. 2000 r.

Międzynarodowe rekomendacje do spisów ludności i mieszkań ok. 2000r., zostały przyjęte na plenarnym posiedzeniu Konferencji Statystyków Europejskich w czerwcu 1997r. w Genewie. Rekomendacje te zostały przedstawione w formie publikacyjnej, jako wspólne opracowanie EKG ONZ oraz Unii Europejskiej. Aktualnie dostępne są w wersji angielskiej, jako finalny dokument pt. „Zalecenia dla spisów ludności i mieszkań ok. 2000 r. w regionie EKG [Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE Region]”, EKG/Eurostat, New York and Geneva 1998 r.

Propozycje te biorą pod uwagę znaczenie konkretnych aspektów sytuacji ludnościowej oraz potrzeby informacyjne poszczególnych krajów, a także potrzeby organizacji międzynarodowych związane z monitorowaniem i rozwijaniem polityki społecznej i regionalnej.

Zalecenia międzynarodowe nie są bezwzględnie obowiązujące dla poszczególnych krajów, aczkolwiek należy się liczyć z tym, iż Polska – podobnie jak każde inne państwo – ma obowiązek dostarczania porównywalnych informacji statystycznych do międzynarodowych baz danych. Należy jednak mieć na uwadze, że każdy kraj ma pewne tematy ściśle powiązane ze swoją specyfiką, które muszą być bezwzględnie badane w kolejnych spisach i z tego względu powinny stanowić stały element tematyki spisowej.

Wyniki spisu pozwalają na ocenę ilościowych i jakościowych zmian, jakie zaszły w społeczeństwie w okresie od poprzedniego spisu, charakteryzując kolejny etap jego rozwoju. Spis powszechny ludności jest

swoistą fotografią społeczeństwa, przedstawiającą w danym momencie stan, rozmieszczenie i różnorodne struktury ludności, zamieszkałej na terenie całego kraju.

Poprzez porównanie wyników obu spisów 2002 oraz 1988 – istnieje możliwość rozpoznania kierunków i natężenia zmian rozwoju demograficzno-społecznego oraz zmian w infrastrukturze mieszkaniowej i potrzebach mieszkaniowych – w miarę możliwości – na każdym szczeblu podziału terytorialnego kraju, tj. na poziomie regionalnym: województw, podregionów (NTS-3) oraz lokalnym (powiatów). Należy przypomnieć, że reforma administracyjna wprowadziła powiaty, jako wydzielone jednostki administracyjne, które nie istniały w spisie z 1988r., jak również zmieniły się znacznie granice administracyjne województw. Dla potrzeb analizy zmian w czasie przeliczone zostały (w podstawowym zakresie) wyniki spisu 1988 według podziału administracyjnego obowiązującego aktualnie. Przeliczone dane (na obecnym etapie dla szczebla wojewódzkiego) są publikowane po raz pierwszy w tym raporcie.

Formy upowszechniania wyników spisu

Wyniki Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 2002 dostarczają podstawowych informacji o liczbie i strukturach demograficznych i społeczno-ekonomicznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin, zamieszkujących lub przebywających w województwie oraz o rozmiarach zasobów mieszkaniowych, o ich jakości i wykorzystaniu

Dane spisowe dla województwa kujawsko-pomorskiego będą upowszechniane poprzez:

- 1) publikowanie,
- 2) udostępnianie na nośnikach informatycznych,
- 3) zamieszczanie w Internecie.

Przewiduje się, że w 2003r. zostanie wydanych 5 publikacji tabelarycznych, zawierających wyniki spisu na poziomie wojewódzkim, z jednoczesną prezentacją podregionów (NTS-3), powiatów i gmin oraz 1 publikacja zbiorcza dla każdej z gmin (zawierająca również wyniki PSR). Kolejne publikacje będą opracowywane i wydawane w 2004 r.

Wykaz publikacji z wynikami spisu ludności i mieszkań przewidzianych do wydania

w 2003 r.:

- Raport z wyników województwa kujawsko-pomorskiego
- Ludność.Stan oraz struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna w województwie kujawsko-pomorskim
- Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie kujawsko-pomorskim
- Ludność i gospodarstwa domowe związane z rolnictwem w województwie kujawsko-pomorskim
- Mieszkania w województwie kujawsko-pomorskim
- Zamieszkane budynki w województwie kujawsko-pomorskim

w 2004 r.:

- Aktywność ekonomiczna ludności w województwie kujawsko-pomorskim

- Warunki mieszkaniowe gospodarstw domowych i rodzin w województwie kujawsko-pomorskim
- Osoby niepełnosprawne w województwie kujawsko-pomorskim
- Migracje ludności w województwie kujawsko-pomorskim

W prezentowanym raporcie, będącym pierwszą publikacją z wynikami spisu ludności i mieszkań 2002, przyjęte zostały pewne rozstrzygnięcia, które powinny ułatwić użytkownikom korzystanie z danych, zawartych w tym opracowaniu.

UWAGI METODYCZNE

Podstawowe definicje i objaśnienia – niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu przedstawionych w tym raporcie – zostały podane bezpośrednio przy każdym z omawianych tematów w poszczególnych rozdziałach opracowania.

Z uwagi na fakt, że dla części mieszkańców niemożliwe było (z różnych powodów) przeprowadzenie spisu z udziałem rachmistrza spisowego, podstawowe informacje dla takich osób, takie jak: imię i nazwisko, data urodzenia oraz płeć – zostały spisane z ewidencji. Wszystkie pozostałe pytania na formularzu spisowym – w przypadku osób spisywanych z ewidencji – pozostały bez odpowiedzi. Szacuje się, że w skali kraju z ewidencji spisano ok. 2% ogółu ludności, będących stałymi mieszkańcami Polski. Bezpośrednią konsekwencją spisywania z ewidencji są braki odpowiedzi, podawane w poszczególnych tablicach.

UWAGI TECHNICZNE

W tablicach, zarówno w części analitycznej jak i tabelarycznej, wprowadzono automatyczne zaokrąglenia, co niekiedy może powodować drobne rozbieżności w sumowaniu danych na ogółem.